

**PER QUÈ LI
DIUEN *SEXTING*
QUAN PARLEN DE
SEXPREADING
?**

índex

0. Qui som EdPAC i Candela i per què escrivim?	3		
1. CONTEXT	4	2. VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL	9
1.1 Per què <i>sexpreading</i> ?	5	2.1 El <i>sexpreading</i> com a violència sexual i de gènere	10
1.2 El <i>sexting</i> com una pràctica sexual lliure i consentida	6	2.2 Un aprofundiment en la mirada social	12
1.3 Un recorregut pels termes existents, per què és necessari un nou concepte?	7	2.3 L'imaginari social i cultural que sosté la violència: el sistema hetero-patriarcal	13
1.4 La mirada adultista	8		
			3. COM ENCAREM L'ACCIÓ EDUCATIVA?
			3.1 La resposta de la comunitat educativa, quins missatges preventius donem?
			3.2 Propostes per un canvi de paradigma en l'acció educativa
			3.3 Bones pràctiques: la necessitat d'incloure l'autodefensa feminista en la prevenció
			4. Bibliografia
			5. Recursos

O. QUI SOM EDPAC I CANDELA I PER QUÈ ESCRIVIM?

Candela i EdPAC som dues entitats que treballem des de fa anys en l'àmbit de la intervenció socioeducativa, sobretot amb adolescents i joves. Candela és una entitat experta en qüestions de gènere i aposta per a desenvolupar accions educatives diverses des d'una perspectiva feminista. EdPAC ho és en pantalles i drogues i aplica, de forma transversal, una perspectiva de gènere en tot el seu contingut i actuacions amb la finalitat de convertir la prevenció en una eina realment transformadora.

Tant EdPAC com Candela treballem amb joves i adolescents als instituts i altres espais d'educació formal i no formal arreu de Catalunya. Sense diferència de regió, poble, ciutat, barri, edat, classe social i/o quantitat de població migrada. La majoria dels llocs on anem diàriament pateixen, han patit o coneixen algun cas d'enviament de fotografies sense consentiment i posterior assetjament de la persona que hi apareix. Què està passant que els i les nostres joves estan exercint aquesta violència continuada i de forma col·lectiva?

Sent conscients que aquesta, lluny de ser una problemàtica únicament de joves o adolescents, afecta la societat en el seu conjunt, ens preocupa especialment percebre que una part dels missatges que la comunitat educativa llança als i les joves, està essent contra-preventiva; reproduint judicis morals i càstigs cap a la sexualitat de les noies.

Fruit d'aquesta inquietud, EdPAC i Candela decidim traslladar aquesta preocupació a la comunitat educativa i, alhora,

realitzar algunes propostes amb fins educatius per a revertir les formes en com s'està fent front, actualment, a algunes de les violències masclistes que tenen lloc a les pantalles.

El nostre coneixement es construeix de manera col·lectiva, tant en el si de les nostres entitats com a l'hora de col·laborar juntes, i hem de tenir en compte que aquest creix i es transforma diàriament a través de les nostres experiències en l'àmbit educatiu, les converses amb adolescents i joves, amb professorat, famílies, altres professionals, etc. en un camí que és d'anada i tornada.

La pràctica no només ens aporta eines per a la reflexió sinó que ens interpel·la en la recerca de respostes adequades. Al mateix temps, l'anàlisi i les propostes que desenvolupem, orienten i sustenten la nostra tasca educativa.

Aquest, és un text escrit a múltiples mans. No és un assaig ni el resultat de cap estudi, sinó que pretén bolcar les reflexions i propostes d'ambdues entitats per tal d'aportar

el nostre gra de sorra a l'anàlisi, la reflexió i l'abordatge d'una violència específica, oferint un nou concepte que ens permeti desenvolupar accions educatives més transformadores.

Amb aquesta proposta, no pretenem suplir l'àmbit acadèmic, el jurídic o d'altres entorn les seves conceptualitzacions en el marc de les violències sexuals, sinó oferir eines per a la reflexió i l'acció educativa, que és el què ens ocupa.

1.

CONTEXT

Les tecnologies, xarxes socials digitals i aplicacions diverses apareixen, es modifiquen o desapareixen a gran velocitat, cosa que no permet fer anàlisis repassades o tenir marge per a observar els efectes a llarg termini en la societat, sinó que exigeix de respostes ràpides i sovint reactives als fenòmens que van apareixent.

Fa temps que des de diferents àmbits, amb major o menor encert, s'està estudiant i analitzant l'aparició de noves formes de violència masclista a través de les pantalles; les també anomenades violències 2.0. Amb la irrupció de les pantalles no només han aparegut violències noves, també han aparegut noves formes de relacionar-nos i, amb aquestes, noves pràctiques afectivosexuals que mereixen visibilització, com és el cas del *sèxting*.

El *sèxting*, és una pràctica sexual que consisteix en l'enviament de fotografies o vídeos de contingut sexual amb el consentiment de les persones que hi participen, tant de qui envia com de qui rep¹. Generalment, aquesta pràctica ha estat associada a les persones joves o adolescents, però la realitat és està prou estesa també en el món adult. És important no oblidar que aquesta no és una pràctica nova, és tan antiga com la possibilitat de capturar imatges. El sistema abans, però, era més

complicat: calia fer les fotografies, revelar els carrets, seleccionar-les i, després d'aquest procés, guardar-les, regalar-les o ensenyar a qui es volgués. El concepte és el mateix, canvia l'eina i el seu abast.

Ara bé, la problemàtica sorgeix quan apareix

la violència consistent en la difusió d'imatges de contingut sexual, sense el consentiment de la persona que hi apareix.

Aquesta violència es pot donar de forma vinculada a la pràctica del *sèxting*, però no només, ja que les imatges es poden obtenir a través de múltiples estratègies o pràctiques.

Estem d'avant d'una agressió - aquesta difusió d'imatges sense consentiment - que no té nom propi i per a denominar-la sovint s'estan utilitzant diversos termes, al nostre entendre, poc acurats. El més estès és el mateix terme que s'empra per definir la pràctica sexual: *sèxting*. (Agustina, 2010). Fent servir "*sèxting*" com un terme polisèmic s'aconsegueix, per una banda, demonitzar una pràctica i fer-ne judicis de valor i, per altra, contribuir

a la confusió entre consentiment i agressió, entre sexualitat i violència sexual¹¹¹.

Per posar un símil: el fet que hi hagi petons fets sense consentiment i com agressió no transforma els petons en quelcom no desitjable, no fem prevenció dels petons com agressió dient que és millor no fer-ne mai, ja que mai se sap quan te'n poden fer un sense consentiment. Si fos així, el fet de desitjar petons implicaria assumir un risc de rebre petons sense consentiment assumit prèviament, la qual cosa minimitza l'agressió i dirigeix la responsabilitat de l'agressió cap a la víctima ("*Si volies petons perquè et queixes d'aquest?*", "*Si no volies que et fessin un petó sense consentiment no hauries d'haver-ne fet mai cap?*")

És important desvincular la violència que genera difondre imatges de contingut sexual sense el consentiment de la persona que hi apareix (agressió sexual) amb l'enviament de fotos de contingut sexual de manera consentida i lliure (pràctica sexual, o *sèxting*).

En un primer pas, per a posar l'atenció en l'agressió i treure el focus de la pràctica, se'ns fa essencial i ineludible tenir un nom propi que designi aquesta violència. Per això proposem la paraula *sexpreading* (que manté l'arrel *sex*, de sexualitat i afegeix el mot *spreading*, que significa 'difondre' en anglès).

A partir d'aquest moment, en aquest article, parlarem de *sexpreading* quan vulguem referir-nos a l'agressió i de *sèxting* quan parlem de la pràctica sexual esmentada. Volem contribuir així, a no vincular sexualitat amb violència i a posar noms propis a les agressions per a identificar-les fàcilment i no caure en ambigüitats entre allò NO desitjat i allò que sí que ho és. De la mateixa manera que no podem parlar d'una relació sexual no consentida sinó que hem de parlar de violència sexual, no podem seguir parlant de *sèxting* no consentit quan el què ens urgeix és focalitzar la violència i analitzar-la de manera aïllada i, per a tal efecte, cal que aquesta tingui un nom propi: *sexpreading*.

PER QUÈ SEXPREADING ?

Detinguem-nos primer a revisar i analitzar la consideració social que rep la pràctica del *sèxting*. El *sèxting* és un intercanvi digital de continguts (generalment d'imatges) de caràcter afectivosexual; per tant és, senzillament, una pràctica sexual. (Flores, 2009).

El *sèxting* és, o pot ser (sempre que es realitzi lliurement i per voluntat pròpia), no només una pràctica desitjable i plaent, sinó una pràctica transgressora dels rols normatius femenins i dels mandats de gènere imposats per la societat heteropatriarcal a les dones:

el fet que les noies preguin l'espai digital com un espai propi i s'hi sentin tan apoderades com per a vehicular-hi un gaudi sexual segur i plaent amb qui elles triïn, quan elles triïn i com elles triïn, és en si mateix -o hauria de ser-ho- positiu. A més, contribueix a ampliar el concepte de sexualitat, tan segregat en l'imaginari col·lectiu pel coit heterosexual, i el porta més enllà dels límits del cos. Quan s'aborda la sexualitat, s'haurien de ressaltar aquests elements positius i no invisibilitzar-los.

Així, com qualsevol altra pràctica sexual, el *sèxting* s'ha de poder inscriure en la lògica del plaer i el respecte, en aquest cas compartit amb una altra persona, sense coacció i lliure de violències. Qualsevol risc associat a aquesta pràctica (o a qualsevol altra pràctica sexual), com és el cas del *sexpredding* vers el *sèxting*, ha de ser considerat com el que és: una possibilitat hipotètica fruit de l'encadenament de diverses accions, no una conseqüència directa ni un accident previsible. Per tant, una agressió no desitjada per la persona que la rep, produïda, sovint, per dinàmiques individuals, col·lectives i socials, les quals són de difícil control per a ella però tenen subjectes responsables de la mateixa.

En cap cas un risc, per si mateix, hauria de ser esgrimit com un motiu absolut per a no realitzar dita pràctica, de la mateixa manera que no plantejem -per posar un exemple- suprimir les relacions heterosexuales per erradicar la violència de gènere. L'existència de riscos tampoc pot esdevenir un factor estigmatitzador de la sexualitat en el seu global, ni de la sexualitat femenina (o la masculina no heterosexual) en concret.

Reflexionem llavors si sota les crítiques habituals al *sèxting* -confontent-lo, potser intencionadament, amb el *sexpredding* -no hi ha soterrada i operant estructuralment una concepció masculista de què ha de ser la sexualitat femenina (privada, pudorosa, reservada i exclusiva només per a un home en concret) i una penalització expressa cap a aquelles noies que decideixen desafiar-la.

EL SÈXTING COM A PRÀCTICA SEXUAL LLIURE I CONSENTIDA

Fins a l'actualitat, hi han hagut propostes alternatives a l'ús polisèmic del terme *sèxting* per definir aquesta violència sexual derivada de l'enviament digital i la difusió sense consentiment de fotografies de caràcter íntim o sexual, totes elles amb un arrelament relatiu. S'han procurat definir diferents fenòmens i s'han encunyat els termes *sextorsió*^V (d'ús relativament corrent a l'estat espanyol) o *revenge porn*^V (més en voga als Estats Units).

Amb *sextorsió* (Velazquez, 2011) s'entén la pràctica més amplia, més adulta i descrita legalment -homòloga a altres pràctiques il·legals- de demanar o exigir fotos de contingut sexual sota amenaça (es parla específicament de *grooming*, quan es tracta de persones majors d'edat respecte a menors) o amenaçar de difondre imatges sexuals enregistrades amb consentiment o sense, a canvi de rebre diners o altres béns materials o immaterials. La *sextorsió* pot ser també una violència que pot esdevenir en el context d'una relació sexual o afectiva, en tant que es poden fer servir manipulacions emocionals, xantatges o intimidacions que podrien considerar-se de baixa intensitat.

"Pensava que t'agradava... em podries passar fotos que ho demostrin", "Que no confies en mi?", "Si no em passes fotos nua és que no t'importo; altres noies no tenen aquests problemes", etc..

El terme *sextorsió* es va començar a utilitzar quan es va també s'ha assimilat a la pràctica delictiva d'extorsionar a homes adults que feien ús de webcams o aplicacions de caràcter sexual, previ registre o

pagament, en la que mantenien relacions amb persones -sovint professionals- no conegudes, als quals s'havia enregistrat sense el seu consentiment, per part d'altres homes, no coneguts, o inclús organitzacions^{VI}.

Aquest terme ens sembla poc escaient per al fenomen que volem descriure, ja que en aquest cas, l'extorsió n'és l'element principal, sigui o bé per aconseguir les imatges i forçar -violentament- el manteniment d'una relació sexual no desitjada, o bé com a eina per a altres fins ulteriors, habitualment relacionats amb compensacions econòmiques.

Per *revenge porn* (Eikren, 2016) s'entén la publicació d'imatges (fotografies o vídeos) sense consentiment de la persona que hi apareix, amb la finalitat expressa d'humiliar o causar dany a aquesta, especialment a mitjans de la xarxa relacionats amb la pornografia, o entorns digitals accessibles per l'entorn de la persona agredida, amb l'objectiu que tingui repercussió en aquest.

Si bé el terme *revenge porn* s'adequa molt més a la pràctica que procurem descriure, creiem que el seu ús o l'imaginari que evoca el terme no és del tot acurat. El terme venjança suscita que la persona que rep aquesta violència ha causat en primer lloc un dany el qual s'intenta compensar; tot i que la pròpia definició apunti a que es tracta d'un dany percebut amb una intenció no de reparar sinó de causar també dany, l'afegit connotatiu del terme en difumina la responsabilitat. Per fer un símil, no se'ns acudiria dir que una agressió sexual en un context de violèn-

cia de gènere en la parella, pot ser descrit com un acte de venjança. Alhora, l'ús del substantiu "pornografia" evoca un imaginari molt concret (per desgràcia) i mercantilitzat d'una pràctica sexual, que se centra en el producte i perpetua l'objectualització; és a dir, hauríem d'entendre la pornografia des de la lògica de qui la produeix, com a una sèrie d'expressions o materials de caràcter eròtic o sexual realitzats amb la finalitat expressa de provocar excitació en la/les persones receptores, i de ser distribuïda i difosa expressament i de forma consensuada i conscient per part de totes les persones que hi participen. Entendre-la des de la perspectiva de qui la "consumeix" indistintament del seu origen és un error.

Si qui ha realitzat el contingut i qui hi apareix és conscient i està d'acord amb la seva difusió és pornografia. Si no ho és, es tracta d'una agressió sexual.

Si pretenem descriure la pràctica que s'esdevé entre adolescents i joves (tot i que, com ja s'ha dit, no exclusivament) amb fins educatius, ho hem de fer amb termes que els hi puguin ser propers a la seva realitat i procurant definir i situar en el quotidià, per a fer-los reconeixibles, els elements primordials de la violència sexual que s'està perpetrant: qui realitza aquesta violència sexual, contra qui es realitza i quin entramat social la fa possible.

UN RECORREGUT PELS TERMES EXISTENTS, PER QUÈ ÉS NECESSARI UN NOU CONCEPTE?

Com hem dit, el *sèxting* no és una pràctica exclusiva del món jove i adolescent i, per tant, tampoc ho és el *sexpreading*. Però tenint en compte que ens interessa abordar la prevenció i aportar eines per tal de treballar amb persones joves, trobem interessant fer un breu anàlisi de la perspectiva *adultista* present en determinats discursos

Es tendeix a pensar en l'adolescència com una etapa vital problemàtica i perillosa que requereix el control adult per superar-se amb èxit^{vii}.

Si bé és cert que les persones adolescents necessiten un acompanyament madur i responsable per part del món adult, això no implica que la mateixa adolescència sigui un factor de risc, tal com l'entendem avui dia. Fem l'exercici, agafem qualsevol paraula i posem-hi com a complement la paraula "adolescència": sexualitat i adolescència, xarxes socials i adolescència, oci nocturn i adolescència... Automàticament associem la conjunció amb perill. Sense negar els riscos, ens preguntem com són de diferents aquests perills si canviem la paraula adolescència per la paraula adulta. No ens estarem equivocant en el focus del veritable factor de risc?

Aquesta percepció quan ens referim a la pràctica sexual del *sèxting* i a l'agressió sexual del *sexpreading*, apareix reforçada perquè entrecreuja dues dimensions que

associem a l'adolescència de forma negativa: pantalles i sexualitat.

Primer, cal que revisem algunes falses creences que apareixen quan parlem d'aquest tema i que construeixen una visió adultocèntrica del fenomen. Comencem per una percepció equivocada que considera que la gent jove i les/els adolescents fan un mal ús d'internet i les xarxes socials per se, o fins i tot, que són les úniques que en fan aquest ús. Caldrà, abans d'emetre judicis, que revisem quin ús en fem nosaltres i quin és l'ús que ve determinat per les empreses propietàries d'aquestes xarxes. D'altra banda i com hem esmentat a l'inici, cal desmuntar la idea que el *sèxting* i el *sexpreading* es dona només entre la població jove i adolescent. No és cert que sigui quelcom exclusiu d'aquesta etapa vital. Aquesta segona assumpció té a veure amb una idea de sexualitat (i especialment de sexualitat curiosa i diversa) i de cànons de bellesa associats al cos jove. Si no revisem aquest prisma adult o *adultista* d'entendre el que estem analitzant, caurem en el risc de generar més tabú i control de les sexualitats adolescents i de perpetuar la penalització de la sexualitat femenina; en lloc de contribuir a parlar-ne obertament per construir relacions sexuals més lliures -amb mòbil o sense-.

LA MIRADA ADULTISTA

Hi hagut una evolució gens casual del terme. Inicialment l'origen del verb llatí "doleo" -d'on prové el mot adolescència- tenia a veure amb créixer, fins i tot les i els romans parlaven del "que porta el foc de la nova vida", poc a poc el verb adolecer (en català emmaltir) s'ha anat associant a carència, dolor o defecte.

2.

**VIOLÈNCIA
ESTRUCTURAL**

EL SEXPREADING COM A VIOLÈNCIA SEXUAL I DE GÈNERE

Per desgràcia, a la nostra societat, la sexualitat es dona en un context patriarcal i de violències masclistes, per tant tota pràctica sexual comportarà un risc de violència, especialment per als subjectes en situació de desigualtat (dones i persones LGTBI). D'aquesta manera, es fa imprescindible una mirada feminista per a l'abordatge d'aquesta violència i totes les altres.

El sexpreading és una violència sexual, i com a tal, és una violència de gènere paradigmàtica en aquest sentit; sense el context patriarcal, la complicitat d'una societat masclista i les pantalles, el sexpreading no seria possible.

D'alguna manera ens enfrontem a una nova manifestació de la violència sexual. El dret de les noies, les dones i les persones LGTBI a tenir sexualitat obertament torna a ser vulnerat i posat en dubte.

Analitzem per parts els elements necessaris que fan possible aquesta violència. El *sexpreading* comporta una triple violència: la primera és que el fet de difondre imatges de caràcter sexual envaeix la intimitat i exposa a la víctima a una mirada que ella no ha triat. L'impacte que

pot causar en la persona és variable però comporta una agressió cap a la seva intimitat i integritat emocional. La segona, si la violència es deriva de la pràctica prèvia del *sexting*, la persona que difon les imatges trenca la confiança, el pacte, i passa de ser una relació basada en el joc i el consentiment a ser una agressió. La persona amb qui s'està tenint la pràctica enganya i agredeix. Si l'agressió no prové de la pràctica sexual prèvia, existeix igualment una primera persona que roba la imatge, l'aconsegueix pressionant o la realitza sense permís. I per últim, la tercera violència, és el càstig, la violència col·lectiva; la reacció de cada persona que rep i difon de nou la imatge a noves persones perquè agredeixin novament de forma individual o grupal.

Cal parar especial atenció a aquesta última violència, perquè és la que necessita de la col·laboració de la societat sencera per a ser possible i és la que augmenta l'impacte i el dany en la vida de les persones i transforma l'agressió en violència estructural. L'abast d'aquesta violència dependrà de com de públiques es facin les imatges i a quantes i quines persones arribi. El *sexpreading* pot quedar en un àmbit proper i de curt recorregut, per exemple l'institut, o transcendir a àmbits més estesos, com el barri o poble, o fins i tot esdevenir un cas viral, com per exemple el tristament famós cas de *Tiziana Cantone* o el cas més recent de la Verónica, treballadora d'Iveco. La virulència d'aquesta tercera violència dependrà de les creences i valors de la comunitat, molt poc previsibles, augmentant així la sensació de vulnerabilitat i el terror de les possibles víctimes.

No podem oblidar que en aquesta difusió massiva, els xats i les xarxes socials digitals juguen un paper clau; faciliten que les imatges s'escampin de forma molt ràpida i exponencial, sense protegir-ne la privacitat. Les aplicacions estan dissenyades per a promocionar el reenviament i generen la percepció que no és necessari aturar-se a pensar si es decideix confirmar el reenviament o no. La presa de decisió implícita en l'acte, es difumina. Arguments com "*a mi me l'han passat, total... si tothom l'està reenviant; si està corrent, és perquè ella l'ha passat, ja sabia què feia, deu ser el què vol, etc.*", esgrimeixen de qualsevol responsabilitat, individual i col·lectiva. Més enllà del reenviament, la passivitat i la indiferència no només perpetua la violència sinó que, a més, en molts casos l'espiral de violència augmenta.

Sense l'engranatge sencer de totes les persones que participen en la difusió, que reben la imatge i la comenten, que callen, que no rebutgen, que miren a una altra banda, que jutgen, etc. el sexpreading no seria possible.

Per tant, si volem erradicar aquesta violència, hem de posar el focus en l'engranatge sencer, si només ho fem en una part, serà insuficient.

Per què és objecte de violència, càstig, rebuig social, menyspreu, burla i humiliació una noia o dona tenint relacions sexuals, mostrant-se obertament sexual i/o mostrant parts del seu cos?

Actualment, les imatges que consumim i que se'ns apareixen arreu, van plenes de dones i noies semidespullades, i sexualitzades sense que això comporti cap escàndol. El fet que se'n difonguin més no hauria de suposar cap novetat ni hauria de marcar una diferència. Però justament aquí rau la hipocresia d'aquesta violència contra les dones i aquí és on es destapa la seva estructuralitat: es penalitza la sexualitat de les dones viscuda en primera persona, quan és un gaudi per a si mateixes, quan en són les protagonistes. L'única sexualitat femenina que es permet en la nostra societat és aquella entesa per al consum masculí: es cosifica, es manufactura, es ven i es torna omnipresent. Les dones que apareixen als mitjans són això: un producte per al consum masculí. Sota aquesta lògica, cal marcar una diferència ben clara: les dones sexualitzades com a producte de consum i les dones "decents", aquelles que entren a la categoria de parelles, la sexualitat de les quals estarà controlada i relegada a l'espai privat. Si les dones "decents" mostren una sexualitat semblant a les dones utilitzades per al consum, aquestes cauran immediatament de la categoria de la decència i rebran un càstig: el rebuig social, amb la humiliació col·lectiva corresponent, la qual servirà per a prevenir a altres noies i avisar-les que no s'ha de sortir de la categoria de decents.

Aquesta concepció de la sexualitat de les dones sembla cosa del passat, sembla que les dones ja tenen dret al plaer i a la sexualitat, sembla que aquest masclisme tan recalcitrant ja estava superat. Malauradament, l'aparició del *sexprea-ding* ha destapat aquesta visió descarnada de la penalització que cap a les noies i les dones al plaer, al propi cos, a la sexualitat i al dret a compartir-ho amb qui vulguin.

Per tant, el *sexprea-ding* té una funció de control social exercida pel conjunt de la societat i executada per persones concretes. No podem oblidar aquesta anàlisi, ja que ens allunyaria de la seva erradicació. Discursos preventius adreçats a les noies amb missatges en la línia de no fer-se fotografies, no fan més que alimentar aquesta concepció i recrear els discursos masclistes que dicten que les noies no tenen dret a la seva sexualitat.

Qualsevol discurs que deixi fora els agressors i no contempli la complicitat de la societat sencera en aquesta violència, serà un discurs que fomentarà la reproducció de la violència masclista en totes les seves formes.

En aquest context patriarcal, evidentment, els homes queden fora d'aquesta violència, doncs tenir una sexualitat activa i basada en la dominació, és un mandat de gènere i de construcció de la masculinitat. Tampoc el seu cos està penalitzat i regulat socialment en l'esfera pública (per exemple, els homes i nois es poden mostrar sense samarreta quan tenen calor sense evocar "provocació" ni ser objecte de violència de cap mena). Per tant, desvetllar aquesta sexualitat no farà més que aportar rang a aquesta masculinitat.

Ara bé, no serà així si la sexualitat que es mostra és homosexual. Un home que té relacions sexuals amb altres homes, o és sospitós de ser-ho, és susceptible de rebre la mateixa violència que reben les dones, doncs igual que per a elles, és una sexualitat que no té dret a existir, que ha de ser amagada i que, en cas de fer-se pública, ha de ser castigada. En aquest cas s'activaran els mateixos engranatges que han agredit a les noies, les tres violències esmentades, la mateixa complicitat social i la mateixa lògica patriarcal.

Des d'una perspectiva de gènere, resulta interessant veure com varia el subjecte a cada acció. És a dir, qui practica *sèxting* i qui exerceix *sexpreading*.

No podem afirmar de forma absoluta qui fa què, el que sí que sabem, però, és que són noies o dones sobretot les persones que apareixen a les fotografies que circulen, per exemple, per grups de *WhatsApp*; imatges difoses sense el permís o el consentiment de les seves protagonistes... Ara bé, qui difon aquestes imatges sense cap consentiment acostumen a ser, principalment, nois o homes.

En un context de violències masclistes, el *sèxting*, com cap altra pràctica sexual, no està lliure de riscos i violències.

Tant la vivència personal d'aquesta pràctica sexual com la mirada social envers qui ho practica, divergeix molt depenent de si els subjectes de l'acció són nois o noies. Així, per exemple, un cop es fa públic que alguna noia ho practica, aquesta és titllada per una banda d'inconscient o sense capacitat de decidir sobre la seva sexualitat. Sembla que, en el judici social, no hi ha espai per la possibilitat que la fotografia s'hagi fet de forma lliure, plaent i positiva dins el que seria *sèxting*; (*"si s'ha fet fotografia, és perquè no té autoestima, està descentrada, vol cridar l'atenció, etc."*). O, quan es llegeix com a sexual,

llavors es cataloga de dona desnaturalitzada que mereix el càstig (*"si et fas les fotos, després no et queixis si et passa alguna cosa, les noies que fan això són unes guarres, unes putes..."*).

Dels nois, per altra banda, no n'escoltem gran cosa més enllà d'atributs com és *un crack, està bo* o bé *va de sobrat fent-se aquestes fotos*. La cosa no arriba gaire més lluny. La sexualitat masculina i l'expressió d'aquesta, a diferència del que passa amb elles, amb ells es premia.

I en el *sexpreading*? Quan aquest s'exerceix a partir d'una situació prèvia i de manera vinculada a una pràctica compartida de *sèxting*, són ells qui agredeixen. Els mateixos que, segurament, van acceptar un pacte de l'estil *"no ho reenviarem mai a ningú"* i els mateixos que, a vegades, ni tan sols coneixen a les noies que apareixen a les fotografies.

Cal destacar que, si bé és cert que hi ha imatges que provenen de pràctiques de *sèxting*, com dèiem, també n'hi ha que han estat directament enregistrades sense el consentiment ni el coneixement de la persona que hi apareix.

Curiosament, les etiquetes que es posa a elles quan són agredides a través del *sexpreading* són idèntiques a quan practiquen *sèxting*: *inconscients, guarres, facilones, putes, etc.* I hi podem sumar mirades adultes que les assenyalen com a noies que no saben què volen, perdudes, sense autoestima, amb la necessitat de ser estimades o de cridar l'atenció. Se les considera, a més, com a últimes responsables i culpables de la difusió de la seva

imatge.

De la mateixa manera, quan es fa públic que un noi ha fet *sexpreading*, és a dir, ha agredit, la mirada social també és similar a la mirada de quan feia *sèxting*: es premia i es protegeix. Són *triomfadors, cracks, putos amos* o, a vegades, en el millor dels casos, invisibles i impunes. Elles acaparen tots els dits que assenyalen, mentre ells poden viure la situació com si res, com si la seva acció no tingués cap conseqüència envers ningú i, sovint, inclús beneficiant-se d'aquesta.

Amb això pretenem assenyalar que, tant si ens fixem en el *sèxting* com si ho fem en el *sexpreading*, la violència i les conseqüències negatives sempre van dirigides a elles mentre que en ambdós casos, ells són protegits i premiats en termes d'èxit social.

UN APROFUNDIMENT EN LA MIRADA SOCIAL

Com dèiem, la majoria de casos de *sexpreading* són comesos per homes i adreçats a dones. Aquesta tendència generalitzada troba el seu origen en un ordre social on els homes aprenen a relacionar-se sexualment i no només amb les dones i la feminitat a partir d'una relació de dominació. Com és evident, tota dominació requereix violència per mantenir l'ordre establert. L'antropòloga i feminista argentina Rita Segato (2016) explica amb especial claredat dos elements que són fonamentals per situar-nos en aquest camp. El primer és que l'agressió sexual no és quelcom anòmal, just al contrari és la representació d'un valor que existeix socialment i que s'ha ensenyat als homes des de ben petits. En segon lloc, apunta poder veure l'agressió sexual més enllà del terreny sexual per analitzar-lo com a acte de dominació i de càstig davant d'un comportament que s'entén com a desviat segons la llei patriarcal. En altres paraules, el *sexpreading* és una manera de dominar i castigar a una noia en concret però al mateix temps és un missatge d'avertiment cap a la resta. Per tant, caldria que ens preguntéssim quines manifestacions de la masculinitat hegemònica tenen com a conseqüència que un noi decideixi enviar o reenviar una fotografia d'una noia del seu entorn amb contingut sexual -o sexualitzat- per fer mal i agredir-la davant la resta? O més ben dit, quina relació hi ha entre model de masculinitat i *sexpreading*?

Analitzem dos elements centrals per entendre aquesta relació. En primer lloc, hi trobem una idea de la *dona-objecte* o *dona-trofeu* que sedimenta en els homes a partir de la publicitat, els mitjans de co-

municació o els comentaris normalitzats entre homes de l'entorn. El cos de les dones esdevé quelcom que és públic, que qualsevol home té dret a comentar, opinar-ne (*piropos*) o comprar, directament o indirectament -a través d'un cotxe o una colònia-. En aquesta relació entre poder patriarcal i cos femení, la dona esdevé un mitjà per assolir l'èxit; cal posseir els cossos i dominar-los, com més i amb més dominació millor.

La masculinitat hegemònica és posada en dubte constantment i, per tant, demanda ser reafirmada i demostrada a partir de proves.

L'enviament de fotografies sense consentiment és una demostració d'aquest domini i d'aquesta virilitat a través de l'agressió.

En segon lloc, en la majoria de casos de *sexpreading* apareix una idea de càstig i control envers la sexualitat femenina, com ja s'ha apuntat. És difícil fer mal enviant una foto d'un noi sense samarreta (si no és a través d'altres canals com ara l'assenyalament de cànons de bellesa no normatius o l'homofòbia) i en canvi no ho és gens si es fa amb la imatge d'una noia. Això s'explica a partir d'analitzar un context social de partida patriarcal i misogin,

en el qual la sexualitat femenina és criminalitzada -a través d'una doble moral- en públic i és controlada a partir de l'espai públic. No oblidem que el *sexpreading* és un exercici de situar en l'espai públic -a través de les xarxes socials- quelcom íntim o privat. I, per tant, és aquest context (o espai públic) que legitima l'enviament i reenviament (l'agressió) a través de deixar-la impune.

En altres paraules, és sabut que en el moment que aquesta foto sigui pública, la culpa de tot plegat s'atribuirà a qui apareix a la foto i no a qui la fa circular a través de les xarxes. Fins i tot, si a la fotografia o al vídeo hi apareixen conjuntament un noi i una noia, o, encara més, no es distingeix la cara de la noia i, per tant, la seva identitat, seguirà essent ella l'assenyalada.

L'IMAGINARI SOCIAL I CULTURAL QUE SOSTÉ LA VIOLÈNCIA: EL SISTEMA HETEROPATRIARCAL

**3.
COM
ENCAREM
L'ACCIÓ
EDUCATIVA?**

Si parem atenció als missatges preventius que es realitzen al voltant del *sèxting*, podem observar com es poden reforçar alguns dels diferents elements que hem mencionat: la confusió entre *sèxting* i *sexpreading*, la no consideració del *sexpreading* com a violència de gènere, la poca reflexió al voltant de la dimensió col·lectiva de la violència estructural, l'assenyallament de qui és agredida com a darrera responsable de la violència que rep i la invisibilització o la bonificació de l'agressor.

Missatges que van en una única línia quan es dirigeixen exclusivament a elles (“*sèxting*, no *lo produzcas* ^{viii}”) no només no van a l'arrel del problema sinó que l'agregen.

L'alarmisme i el judici moral són, malauradament, eines utilitzades en la prevenció que, tot i que s'han mostrat efectives en certes situacions a curt termini (*hem de fer el que sigui perquè no es posin en risc*), acaben sent elements contrapventius de primer ordre; més enllà de la seva possible i dubtosa eficàcia, ens hem de qüestionar si és així com volem educar i si es tracta d'una pràctica transformadora o perpetuadora de les condicions que generen violència contra les dones.

Si només es parla de *sèxting* en tant que pràctica que comporta un risc, s'aprofundeix en el tabú sobre la sexualitat femenina, alhora que es reforça la idea que la responsabilitat és de les noies que s'hi exposen.

Si en un primer moment les noies que feien *sèxting* i rebien *sexpreading* eren considerades com “*unes guarres*” que s'han exposat a elles mateixes, amb aquestes campanyes preventives les convertim, a més, en “*unes inconscients*”, “*que s'ho mereixen*” perquè “*es hem advertit mil dels perills de fer *sèxting*”.*

Els casos de *sexpreading* estan a l'ordre del dia i, malauradament, els instituts en van plens. Quina és la resposta que donem des de la comunitat educativa? Seguint en la línia que apuntàvem anteriorment, quan es dóna un càstig per aquest tipus de violència, ens adonem que, un cop més, qui pateix les conseqüències més devastadores és ella. L'estigma de *guarra*, que pretén penalitzar la sexualitat femenina i posar-la a ratlla, arriba per boca de companys i companyes, però no són ells i elles les creadores d'aquesta etiqueta i aquest imaginari; operen, això sí, com a corretja transmissora. Val la pena aturar-se un moment aquí i plantejar-se algunes qüestions. Qui més transmet aquests tipus de càstigs i missatges en l'entorn educatiu? El grup d'iguals castiga de forma transparent i sense maquillar massa els missatges recriminadors cap a elles però quins són els missatges que reben les noies per part de les persones adultes?

Quan algú exerceix aquesta violència, cap a on dirigim la mirada les persones adultes? “*Em va estranyar molt que justament això li hagués passat a ella, tan tranquil·la i bona noia com és... a més, és molt intel·ligent, no us preocupeu que ja n'ha après, no li tornarà a passar mai!, treia molt bones notes, no sabem què li ha passat... Potser té problemes a casa o potser ho ha fet per cridar l'atenció...*” són alguns dels missatges habituals que s'escolten als passadissos o a les sales de professorat dels instituts. De cada frase, en podríem fer una anàlisi extensa, contenen molts elements. No tan sols se l'assenyala a ella i es difumina la responsabilitat de qui li ha vulnerat la privacitat sinó que

s'emeten judicis de valor vinculant la seva sexualitat

(i, sobretot, l'expressió d'aquesta)

de forma inversament proporcional a la intel·ligència, l'estabilitat emocional, la base cultural i familiar.

A més a més, se li atorga a ella l'encàrrec d'evitar que això (que sovint no té nom, perquè sí, seguim tenint tabús al voltant de la sexualitat femenina) li torni a passar.

D'altra banda, tot i esmentar i ressaltar algunes pràctiques o discursos que creiem que toca assenyalar en pro d'erradicar aquesta violència, la comunitat educativa és ampla i s'estén a molts entorns formals i no formals diversos. Són moltíssimes les persones professionals que estan abordant aquesta problemàtica de la millor manera que poden amb els recursos que tenen. Als instituts d'educació secundària, per exemple, molts equips educatius es trenquen les banyes per donar respostes reparadores i transformadores a les realitats que afronten i ho fan dotant-se de les estructures i jornades laborals de les quals disposen. De la mateixa manera que detectem discursos moralitzadors en aquesta temàtica per part d'alguns professionals, també detectem bones pràctiques que, sovint, topen amb limitacions externes.

**LA RESPOSTA DE LA
COMUNITAT EDUCATIVA,
QUINS MISSATGES
PREVENTIUS DONEM?**

El *sexpreading* és, com hem dit, una violència que exerceixen, sobretot, els homes contra les dones i se sustenta en el mateix imaginari que fa possible totes les violències contra les dones. Noves formes que serveixen a velles opressions. És important explorar en què aquestes noves eines modifiquen les possibilitats d'agressió però, de la mateixa manera, és essencial reconèixer quins són els imaginaris i quines, les desigualtats estructurals que la sustenten, i aquestes darreres són exactament les mateixes que ja coneixem; la devaluació i la penalització de la sexualitat femenina, la cosificació del cos de la dona, el foment de la competitivitat entre dones per guanyar l'acceptació del mascle, la construcció de la identitat masculina a través de l'acumulació de trofeus -trofeus, en aquest cas, conformatos per la capacitat de subordinar una dona i mostrar-ho-, i un llarg etcètera.

Un cop tenim clar que l'entramat masculista opera de la mateixa manera, també en aquesta nova forma d'agressió, l'exercici que ens cal és el de repensar les formes de combatre-la per a erradicar-la.

Si l'autodefensa feminista és una de les eines que ens serveix per a fer front en el quotidià les diverses violències contra les dones, també ens ha de servir per afrontar el *sexpreading*.

Cal que prenem l'essència i l'estructura de l'autodefensa com a eina d'apoderament, de resposta i d'alliberament per a donar-li les formes que els nous canals i les noves eines requereixen. És a dir, ens cal confabular la mateixa resposta i traspasar-la a formes diverses que ens serveixin per a les especificitats que els nous reptes ens presenten.

Aturar-se i pensar, en cada cas, quina és l'analogia de les noves formes de violència amb les més clàssiques ens permetrà identificar els elements comuns i això ens podrà donar pistes per orientar les nostres respostes com a dones, com a amigues, com a companyes d'espais i activitats, com a mestres que acompanyen, educadores, persones properes o familiars, etc.

Tenim molt clar, per exemple, que

per a prevenir les agressions sexuals és important seguir desenvolupant una educació sexual potent enfocada al respecte, al consentiment, al plaer.

Mai se'ns acudiria apostar per la inhibició de tota relació sexual per a curar-nos en salut i au, ja està. Sabem que aquesta resposta només engendraria més violència -i més invisible- més indefensió en les dones i més poder en els homes. No podem caure en l'error de formular pro-

postes així davant les formes emergents de violència, el problema no és el *sèxting* i no podem donar-li l'esquena, tancar els ulls, obviar-lo i tornar a la ja clàssica re-victimització i culpabilització d'elles, de les violències que pateixen. *Has de ser prudent, has d'encaixar les conseqüències dels teus actes, si no vols problemes; no exploris el teu plaer i, encara menys, no exhibeixis, no envïis fotos despullada a ningú, ...*

Cal assegurar una estratègia preventiva que inclogui educació en el consentiment, el respecte, el plaer i la despenalització de la sexualitat femenina, també i, de forma específica i adaptada, en aquests nous canals. Fins i tot ens cal observar com educar en el consentiment, únicament, no és suficient. Hem exposat que el *sèxting* és una pràctica sexual que ha de ser lliure i produir gaudi. Per aquest motiu és essencial anar més enllà i repensar quina arquitectura té el consentiment en el si d'una societat que és masculista i assenyala com a negativa la sexualitat femenina. Si un noi pressiona a una noia perquè li envii imatges o si una noia envia imatges perquè creu que és el què s'espera d'elles en aquell moment, això produeix gaudi a totes les parts? És important aturar-nos un moment aquí i poder ser capaces de percebre la fina línia que pot separar la lliure decisió de la decisió forçada o empesa. Qui ha de determinar-ho, però? Hem de ser molt curoses per no caure en el paternalisme i la condescendència de jutjar les decisions d'elles per sobre d'elles mateixes. Tot i això, aquest element no ens pot despistar del coneixement empíric que, existeixen pràctiques sexuals que, tot

i consentides, no són gaudides per totes les parts per igual i segueixen posant al centre el plaer masculí.

**PROPOSTES
PER UN
CANVI DE
PARADIGMA
EN L'ACCIÓ
EDUCATIVA**

BONES PRÀCTIQUES: LA NECESSITAT D'INCLoure L'AUTODEFENSA FEMINISTA EN LA PREVENCIÓ

Amb la voluntat que aquest escrit pugui ser d'utilitat, procurarem posar exemples que ens permetin desenvolupar eines i possibilitats d'acció. El *sèxting* és una pràctica sexual i com a tal és oportú aplicar els mateixos criteris que despleguem per a l'educació sexual. Però en el si d'una cultura masclista, els riscos que se'n poden derivar són diferents dels d'altres pràctiques i serà necessari especificar, aclarir i difondre formes individuals i col·lectives per a combatre'ls. Ara bé, com a premissa cal tenir en compte, com hem apuntat ja, que el *sexprea-ding* no té per què derivar-se del *sèxting*. Així que, per abordar la problemàtica del *sexprea-ding*, hem d'anar molt més enllà; la prevenció de riscos emmarcada únicament en el *sèxting* no ens serveix. Reiterem que aquesta categorització implantada en l'imaginari actual conté components

masclistes (posar al centre la manera d'actuar d'ella i no la d'ell) i no ens permetrà avançar en l'erradicació d'aquest tipus d'agressions.

Com s'apuntava a l'anterior apartat, considerem que és a través de l'autodefensa feminista front aquest tipus de violència que podrem generar nous escenaris que impliquin transformació i justícia social en l'àmbit que ens ocupa. Ara bé, a qui li pertoca aquesta tasca? Qui ha d'abandonar aquesta resposta? La resposta esdevé, en aquest cas, clara. El col·lectiu assenyalat de manera reiterada i sistemàtica ha de poder ocupar el seu lloc de subjecte per a poder activar-se i, perquè això sigui així, serà clau l'escolta activa i el reconeixement d'aquest per part de la comunitat.

A les diferents esferes de la comunitat

educativa, per exemple, ens pertoca obrir espais de possibilitat que permetin que aquesta eina de resposta, alliberament i apoderament pugui desenvolupar-se, tenir un bon lloc, ser inclosa, legitimada i, fins i tot, promoguda. Tenim la responsabilitat de trencar les creences i els mites que sustenten l'estatus quo i transmetre missatges que generin imaginaris en els que el benestar, el gaudi, la salut i el respecte siguin el centre, transgredint els mandats de gènere que impossibiliten aquests valors.

Ens toca enfocar la nostra acció educativa des d'una perspectiva comunitària primer, per conceptualitzar el conflicte en la seva magnitud -que abasta tot el sistema de relacions, serveis, recursos, espais educatius, familiars, etc.- i per, després, actuar o promocionar l'acció en les diferents parcel·les en les que ens topem amb les resistències que desplegui el mateix status quo.

Cal una resposta consensuada i col·lectiva al fenomen, però no només. És indis-

pensable que desmuntem el sistema de valors i, alhora, construïm noves possibilitats, imaginaris i paradigmes de veritable salut individual i social.

Quins missatges cal donar per fer front a aquestes violències? Quins processos cal empènyer? On cal posar límits? Es podria dir que existeixen dues grans dimensions en les quals podem actuar -o podem promoure l'acció- per a donar resposta a les violències que ens ocupen; **l'acció individual** (activació dels subjectes, enfortir perspectiva crítica, capacitat en la presa de decisions i posicionament, ...) i **l'acció col·lectiva** (espais de reflexió i reparació conjunta, importància del consens, cohesió social, trencar tabús, tenir cura, respectar els temps d'espera, tolerància zero a les violències...).

A continuació, presentem alguns elements que considerem necessaris a incorporar en els missatges i espais que oferim a adolescents i joves per a la prevenció i/o l'abordatge del *sexprea-ding*. Són diverses bones pràctiques que inclouen algunes de les aportacions de l'autodefensa feminista en la lluita contra les violències masclistes en altres dimensions.

en el sèxting:

- Importància del pacte previ, parlar-ne amb l'altre de forma explícita. Marcar límits, pactar conseqüències per a la traïció del pacte.
- No guardar les fotografies al dispositiu mòbil. Esborrar-les, guardar-les a un lloc segur o fer servir app's que permetin el control de la fotografia. Assegurar-se que l'altre també ho fa.
- Realitzar aquesta pràctica amb persones que es coneixen bé, amb qui ja hi ha un vincle de confiança.
- Procurar evitar realitzar-la amb persones desconegudes i si es decideix fer-ho, realitzar fotografies en les quals la teva identitat no es reconegui.
- Escoltar els propis desitjos, aprendre a identificar si existeix gaudi i desig d'enviar una fotografia, si l'enviament oculta altres motius o si aquest és deliberadament promocionat per algú altre.
- Practicar/entrenar la negativa, provar diverses formes de negar-se, trobar-ne una en la que em senti còmode i forta.
- Marcar els ritmes i els tempos. *Quan jo vull, on jo vull, la fotografia que jo vull.*

per a l'abordatge del sexreading:

- Assenyalar a qui toca, a qui agrideix, a qui vulnera la privacitat i la intimitat d'una altra persona.
- Construir una xarxa de suport per a ella, assegurar que estigui còmode als seus espais, oferir-li la possibilitat de parlar-ne i de decidir com actuar. La persona agredida és qui ha de decidir com afrontar el conflicte, a quins recursos acudir, quins passos fer i a quin ritme. Serà important que tingui un ventall d'opcions per a escollir. L'entorn té la responsabilitat de facilitar-li aquestes opcions i oferir-li espais de seguretat i d'escolta activa que siguin reparadors per a ella.
- Frenar la difusió: no ser còmplice de la vulneració (difonent més la fotografia, posant *like*, ensenyant-la, acusant-la, aliant-se amb el/s noi/s que han difós la fotografia -ja sigui rient les seves bromes, donant resposta a l'enviament, comentant la fotografia, etc.-).
- No realitzar judici sobre l'actuació d'ella, culpant-la i revictimitzant-la. Frenar que aquest judici tingui validesa en l'entorn, deslegitimar-lo.
- Prendre partit: fer sentir incòmode a les persones que han difós la fotografia (responent el missatge amb un comentari de no aprovació, tancant el canal de comunicació virtual amb ell/s, bloquejant-los de les xarxes i els xats i convèncer a la resta que també ho faci (crear opinió, rebuig i tolerància zero a la violència, enfocar l'assenyalament de qui cal assenyalar: qui comet l'agressió).

4. BIBLIOGRAFIA

Agustina, J. R. (2010). ¿ Menores infractores o víctimas de pornografía infantil? Respuestas legales e hipótesis criminológicas ante el Sexting. Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología, 12(11), 1-44.

Alonso, P. (2017). Evaluación del fenómeno del sexting y de los riesgos emergentes de la red en adolescentes de la provincia de Ourense (Doctoral dissertation, Universidade de Vigo).

Fajardo, M. I, Grodillo, M., & Regalado, A. B. (2013). Sexting: Nuevos usos de la tecnología y la sexualidad en adolescentes. International Journal of Developmental and Educational Psychology, 1(1), 521-533.

Flores Fernández, J. (2009). Sexting: adolescentes, sexo y teléfonos móviles. <https://docplayer.es/4494989-Sexting-adolescentes-sexo-y-telefonos-moviles.html>

Eikren, E. (2016). Dismantling 'You Get What You Deserve': Towards a Feminist Sociology of Revenge Porn.

Segato, R. L. (2016). La guerra contra las mujeres. Madrid: Traficantes de sueños. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>

SERRA, Laia (2018). On line gender based violence.

Velazquez, L. M. (2011). Sexting, sextasting, sextorsión, grooming y cyberbullying. El lado oscuro de las TICs. In Ponencia presentada en el XI Congreso Nacional de Investigación Educativa. Convivencia, Disciplina y Violencias en las.

I El concepte sèxting, provinent de la parla popular, comença a estendre's a partir del 2005 en països de parla anglosaxona, prenent rellevància i normaltzant el seu ús a nivell mediàtic a partir de 2008 i posteriorment en la producció acadèmica a partir de 2009.

III Per a fer-nos una idea d'aquesta "polisèmia" i confusió del terme sèxting podem consultar articles pioners en el tema (Flores, 2009; Fajardo et al, 2013) o fer una ullada a la definició del terme "sèxting" que apareix a la viquipèdia (també en la seva versió al castellà): <https://ca.wikipedia.org/wiki/Sexting>

IV <https://www.sextorsion.es/>

V https://es.wikipedia.org/wiki/Difusi3n_no_consentida_de_im3genes_privadas

5. RECURSOS

CIBERSEGURAS <https://ciberseguras.org/>

Candela Cooperativa d'Acció Comunitària i Feminista (2018) Tabú: Tu tries que t'hi jugues. En col·laboració amb la Direcció General de Joventut, l'Institut Català de les Dones i La Bonne-Centre de Cultura De Dones Francesca Bonnemaison.

EdPAC / Educació per a l'Acció Crítica i Candela Cooperativa d'Acció Comunitària i Feminista (2018) Unfollow a les violències masclistes: Guia per treballar les violències masclistes en entorns digitals. En col·laboració amb el Consell Nacional de Joventut de Catalunya.

<https://www.cnjc.cat/ca/unfollow-violencias-masclistes>

Jornades "Per què li diuen sèxting quan parlen de sexpreading? (2018). Organitzades per Candela Cooperativa d'Acció Comunitària i Feminista i EdPAC / Educació per a l'Acció Crítica.

<https://edpac.cat/stop-sexpreading/>

Vergés Bosch, N. / DonesTech (2017). Redes sociales en perspectiva de género: Guía para conocer y contrarrestar las violencias de género on-line. <https://donestech.net/files/redessociales.pdf>

VI https://www.eldiario.es/tecnologia/funciona-sextorsion-expertos-aceptar-chantaje_0_857764442.html

VII És curiosa l'evolució del terme adolescència. Inicialment l'origen del verb llatí "doleo" -d'on prové el mot-tenia a veure amb créixer, fins i tot les i els romans parlaven del "que porta el foc de la nova vida", poc a poc el verb adolecer (en català emmalaltir) s'ha anat associant a carència, dolor o defecte.

VIII Per exemple: <http://www.cronica.com.mx/notas/2016/955439.html>

